

Cira CRESPO CABILLO

Historialaria

43º paraleloa

Artxipielago' hitza esaten duten bakoitzean, duela urte asko artxipielago batean nola bizi izan nintzen gogoratzen naiz. Izan ere, gu iparraldeko hemisferioko 43º paralelo inguruan bizi garen gisan, bada hor, hegoaldeko hemisferioko paralelo bikian, beste artxipielago bat ere, hezur-haragizko artxipielago bat. Chiloé du izena, eta agian Mundu Berriko Euskal Herriaren alter egotzat har liteke. Duela hamar urte bizi izan ginen bertan, bi hilabetez. Zorte hura izan genuen. Beste aldeko artxipielago bat ezagutzeko zorte hura.

Artxipielago bat suntsipenaren ondoren nola geratzen den ezagutzeko aukera izan nuen, hezur-haragizko artxipielagoa, alegia. Bide batzuk jada ez ziren existitzen. Basoak hartzen zuen Irla Handiaren parte nagusia. Turistok guztia estaltzen duen oihal baten gainean genbiltzala iruditu zitzaidan.

Egun batez kotxea hartu eta Irla Handiaren ekialdeko ertzerantz egin genuen; Ozeano Barea ezagutu nahi genuen. Itsaso basati hark zergatik duen "barea" izena misterioa da niretzat. Hondartzan abandonaturiko etxeren bat, duela zenbait urteko tsunami baten zantzuak ikusten ziren, han hemen. Kamino kaskarrak hartu genituen eta, bidean, uralitazko teilatuak zituzten etxe-multzo txiki haiek ikusi genituen, batzuetan "herri" esaten zieten etxe-multzo haiek. Guk ez genieken "herri" esango, baina haiek bai.

Ozeano Barearen bazter hartara gerturatzen ari ginela, ondo gogoan dut han ikusi genuen kartel txiki hura: "Pueblo indígena", jartzen zuen. Kartela jarraitu genuen, baina ez ginen inora iritsi. Bidea ertzak galduz

zihoan... edo hobeto esanda, bidea hondartzako hondarrak jaten zuen, Ozeano Bareko hondartza basati hark. Liluratuta geratu ginen olatu handiei begira, eta ez genuen gehiago bilatu. Aterpe zoragarri bat aurkitu genuen, turista sentitu nahi ez duten turistei haien burua engainatzen laguntzen dien horietako bat. Han gizon gazte txilote bat zebilen zerbitzari. Landa-reei buruzko gauzak kontatu zizkigun,

eta pentsatu nuen beste sekretu batzuk izango zituela gordeta.

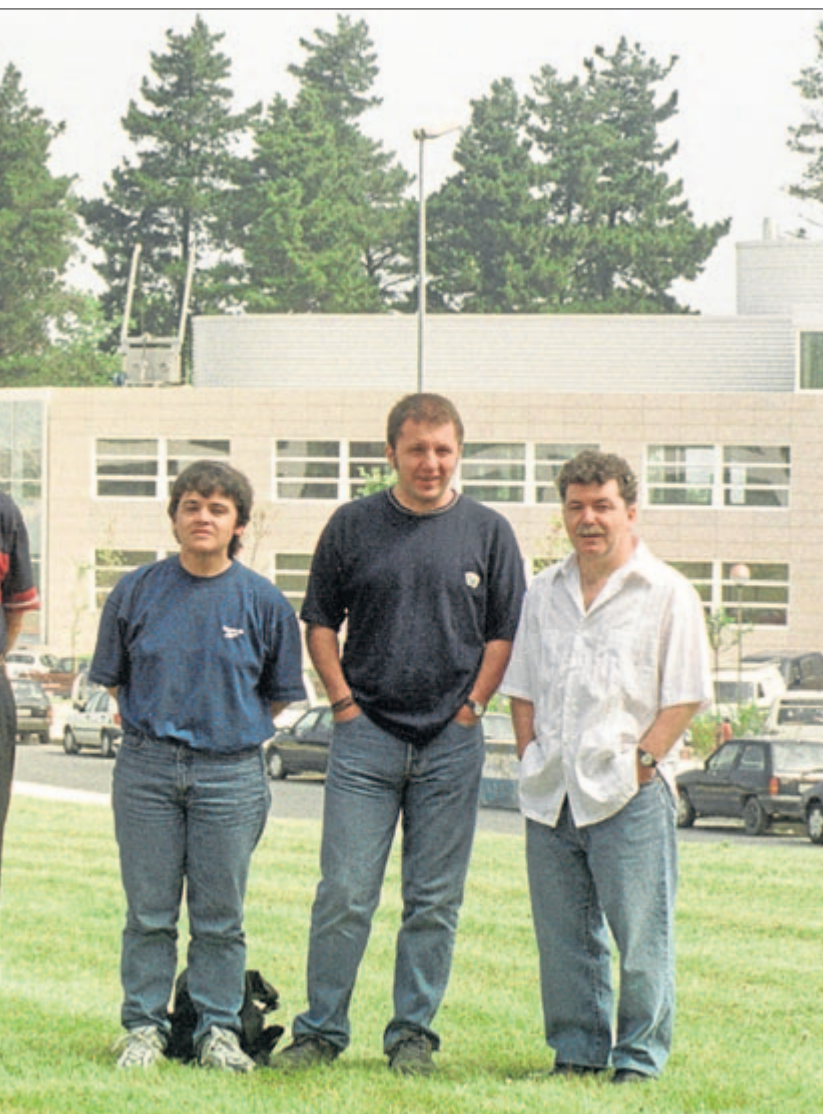
Bi hilabete egon ginen artxipielagoan. Hain zuzen, gu bizi ginen hirixkan liburutegi publiko bat geneukan, txikia eta goxoa, hango etxe gehienak eta eliza ospetsuak bezala, egurrez egina hura ere. Egur berdez egindako liburutegi atsegina zen, eta bertan aurkitu nituen herri haren historiari buruzko liburuak. Oihalak apurtxo bat

astindu, egurastu, eta gauza batzuk ikasten hasi nintzen.

Liburutegitxo hartan, kapitalismoaz, kolonialismoaz, eta galeraz. Adibidez, jakin nuen uhartean gehien hitz egiten zen hizkuntza bertako herritarrena zela, Amerikako kolonizazio basatienetakoa jasan zuten arren. Konkistatzaile espainolen gehiegikeriak, matxinadak, borrokak eta heriotzak gorabehera, antza, uhartetarren hizkuntza zen nagusi. Hori Txileren independentziara arte izan omen zen horrela. Estatu-nazioen ideia –eta errepresio tresna sorta– modernoak martxan jartzearekin batera, belaunaldi bakar batean ordezkatu zuten jatorrizko hizkuntza eta, gaur egun, guztiek espainolez hitz egiten dute. Hango jendearen hizkuntza, eta beraiek izan ahal zituzten elkarriketak izateko aukerak desagertu ziren, beraz.

Luis Berrizbeitia, Joxe Azurmendi, Arantxa Urretabizkaia, Nemesio Etxanizen senidea, Joxe Mari Aranalde, Itxaro Borda, Iñigo Aranbarri eta Koldo Izagirrea 2000n, Susa argitaletxearen poesia bildumaren harira.
Jon URBE | FOKU

Nola galdu zen hizkuntza hain azkar? Nire hipotesi bat da izenik gabeko hizkuntza izateak ez zuela batere lagundu. Beren hizkuntza nondik zertorren, zer zen, zein zen ere ez zekiten oso ondo. Herri izen garbirik ere ez zuten. Beste modu batera esanda, ez zegoen nortasunik, hau da, ez zen garai modernoek eskatzen zuten nortasun sentimendu argirik eta ahultasun horrekin nola egingo diozu, bada, aurre Estatu-nazio bati, haren izen, abizen, legedi, merkatu eta sinbolo guztien promozioari? Ezinezkoa da.

Irakurri nuen kolonialismoren inguruko lan batean: uhartetarrak bere hizkuntza erabat galduko balu, bere bizitzaren zentzua galduko luke neurri handi batean, eta mundu inperialista baten ertzean dagoen kolonia lizun bateko kide bihurtuko litzateke. Hori gertatu zen, Estatu-nazioaren etorrerarekin batera, Chiloé artxipelagoan.

Edo agian ez? Ziur gaude hizkuntza hori galdu dela guztiz? Oihal osoa kendu dugu? Ziur? Artxipelago horren sekretu guztiak dakizkigula esan dezakegu?

Kontuan izan Irla Handiaren azalera-rik handiena baso itxi batek estaltzen duela. Bide gabeko baso handi-handi bat dago. Bizi ote da inor bertan? Zer bizi ote da bertan? Sinetsi nahi nuke guk ikusi ez genituen kartel txiki hartako “herri indigena” haiek elkar bai, elkar ikusten dutela, eta guk jarraitu ezin izan genuen bide hura ez dela bide galdua, baizik eta bertako biztanleek elkar aurkitzeko ezkutaturiko bideak direla. Beharbada ondo pentsatu nahi dute nola itzuli, nola berregin bidea, baina beren moduan.

Ez hori bakarrik, ugari dira uharteak, hamaikatxo. Zertan ote dabilta urru nenekoetan? Agian, hilabetetan ferry-rik iristen ez den uharte haietan, bada guk ezagutzen ez dugun jendea. Agian, han daukate beren atzeko guardia, eta plan bat pentsatzen ari dira. Beraien artean hizketan ari dira... beharbada.

Espero dut itzuliko direla, beren hizkuntza etorkizunez betearekin. Eta orduan artxipelago hura ez da izango mundu inperialistaren ertzean dagoen artxipelago bat gehiago, baizik eta «mila unibertso txiki diferente, baina edonondik edonora joatea libre —libre itsasoa—, eta irlen artean dialogoa beti bizi-bizi: ez gaur bezala».

1999

EUSKAL HERRIA KRISIAN

Artxipelago bat bagara, polita da artxipelagoa izatea (gu ez bagara ere modu politean etorri horixe bihurtzera). Ez dugu Cayenne bat bezala nahi Euskal Herria larderiatsu, harresiz eta zentinelaz itxi, uniformatu, diziplinatua. Artxipelagoaren politena da, irlak banatzen dituen bera dela batzen dituen ere, itsasoa. Diferentzia da elkarri lotzen ere dituen. Guk ez dugu denok berdin pentsatu, berdin ibili nahi. Euskal Herriak artxipelago bat izaten jarrai dezala nahi genuke, mila unibertso txiki diferente, baina edonondik edonora joatea libre —libre itsasoa—, eta irlen artean dialogoa beti bizi-bizi: ez gaur bezala, diferentziek bereizi bakarrik egiten gaituztela. Inoren eta ezeren absolutismorik gabeko ideien eta asmoen nabigazioa nahi genuke.